

ΠΡΑΞΗ:

**«ΘΑΛΗΣ-ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-
Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής και
διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας»**

Κωδικός MIS 380421

ΥΠΟΕΡΓΟ:

**«Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής
και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας»
και α/α «01»**

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ:

**«Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» (Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ.) 2007-2013
Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων**

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 11:

**«Ενίσχυση του ανθρώπινου κεφαλαίου για την προαγωγή της έρευνας και της
καινοτομίας στις 3 Περιφέρειες Σταδιακής Εξόδου»**

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ:

«ΘΑΛΗΣ»

Η Πράξη συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (Ε.Κ.Τ.) και από εθνικούς πόρους, μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.) του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων

Παραδοτέο

Παραδοτέο Π3.2.1.: «Ένα κείμενο εργασίας σχετικά με την τυπολογία των περιοχών με εφαρμογή στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας».

Υποδράση 3.2: Χωρική Ανάλυση

Δράση 3: Χωρική οργάνωση και Ανθρώπινο κεφάλαιο

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Για την εκπόνηση του παραδοτέου απασχολήθηκαν τα κάτωθι μέλη της ομάδας έργου :

ΜΕΛΗ ΚΥΡΙΑΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ (Κ.Ε.Ο.)

Ελένη Ανδρικοπούλου

Γρηγόρης Καυκαλάς

ΜΕΛΗ ΟΜΑΔΑΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ (Ο.Ε.Σ.)

Γεωργία Γεμενετζή

Ελισάβετ Θωίδου

Χριστίνα Κακδέρη

Κωνσταντινίδου Δήμητρα

Θεσσαλονίκη, 30/11/2015

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση(Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ερευνητικό Πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ

Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας.

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ελένη Ανδρικοπούλου

Γεωργία Γεμενετζή

Ελισάβετ Θωίδου

Χριστίνα Κακδέρη

Γρηγόρης Καυκαλάς

Δήμητρα Κωνσταντινίδου

Δ3. Χωρική οργάνωση και ανθρώπινο κεφάλαιο

Παραδοτέο: Π3.2.1: Χωρική ανάλυση

Τυπολογία περιοχών με εφαρμογή στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – Ερευνητικό Πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ

Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας

3. ΧΩΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π3.2.1: ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περιεχόμενα

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Βασικές αρχές προσδιορισμού τύπων χωρικών ενοτήτων

1.2 Το πλαίσιο χωρικής ανάλυσης της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ, ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΤΥΠΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

2.1 Τύποι περιοχών στον ελληνικό χώρο και βασικά τους χαρακτηριστικά

2.2 Περί οριοθέτησης των αστικών περιοχών

2.3 Περί οριοθέτησης των αγροτικών περιοχών

2.4 Περί οριοθέτησης των ορεινών περιοχών

2.5 Περί οριοθέτησης των παράκτιων περιοχών

3. ΤΥΠΟΛΟΓΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

3.1 Τυπολογία για τις Αστικές και Αγροτικές Περιοχές

3.1.1 Προσέγγιση με βάση τους ορισμούς της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

3.1.2 Προσέγγιση με βάση τους ορισμούς και τις θεωρήσεις από τον ελληνικό και ευρωπαϊκό χώρο

3.2 Τυπολογία για τις Ορεινές, Παράκτιες και Νησιώτικες Περιοχές

3.2.1 Προσέγγιση με βάση τους ορισμούς της ΕΛ.ΣΤΑΤ. και το σχέδιο ΚΥΑ του ΕΠΧΣΑΑ για τον Παράκτιο Χώρο

3.2.2 Προσέγγιση με βάση τους ορισμούς και τις θεωρήσεις από τον ελληνικό και ευρωπαϊκό χώρο

4. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΤΥΠΟΛΟΓΙΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο του πακέτου εργασίας είναι ο προσδιορισμός των χωρικών ενοτήτων της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, στις οποίες θα μελετηθεί στη συνέχεια ο δυναμισμός που τους προσδίδει το ανθρώπινο δυναμικό. Αρχικά, στόχος είναι η διαμόρφωση τυπολογιών που αφορούν στην οριοθέτηση διαφόρων τύπων χωρικών λαμβάνοντας υπόψη διαφορετικού είδους κριτήρια, όπως γεωγραφικά, λειτουργικά, πολιτικά, και την προσαρμογή τους στα ελληνικά δεδομένα. Στη συνέχεια, οι τυπολογίες αυτές εφαρμόζονται στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και προσδιορίζονται χαρτογραφικά οι επιμέρους χωρικές ενότητες.

1.1 Βασικές αρχές προσδιορισμού τύπων χωρικών ενοτήτων

Η μελέτη της οργάνωσης του χώρου προϋποθέτει την αναγνώριση χωρικών (εδαφικών) ενοτήτων, οι οποίες εντοπίζονται και προσδιορίζονται βάσει ομοειδών χαρακτηριστικών. Τα χαρακτηριστικά αυτά ποικίλουν καθώς δύναται να αναφέρονται:

α) Στη γεωμορφολογία και τις δομικές ιδιότητες του χώρου. Οι δομικές ιδιότητες αντιστοιχούν στα φυσικά χαρακτηριστικά του χώρου, τα οποία είναι σχετικά σταθερά στο πέρασμα του χρόνου, όπως οι καλύψεις και οι χρήσεις γης που έχουν διαμορφωθεί από την ανθρώπινη παρέμβαση.

β) Στις λειτουργικές ιδιότητες του χώρου. Αυτές σχετίζονται με την πραγματική χρήση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος που μπορεί να έχει ποικίλες μορφές παραγωγής, κατανάλωσης, επικοινωνίας (Bengs και Zonneveld, 2002). Οι λειτουργικές ιδιότητες σχετίζονται με τις συγκεντρώσεις πληθυσμού και παραγωγικών δραστηριοτήτων αλλά και τις ροές που αφορούν σε μετακινήσεις πληθυσμού, εμπορευμάτων κ.ά.

γ) Στα διοικητικά ή πολιτικά όρια, που αντιστοιχούν στα διαφορετικά επίπεδα διακυβέρνησης των χωρικών ενοτήτων.

Από τη μελέτη και ταξινόμηση των τυπολογιών χώρου που επιχειρήθηκε στο ΠΕ 3.1. προκύπτει ότι οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις προσδιορισμού και οριοθέτησης των χωρικών ενοτήτων βασίζονται σε συνδυασμούς διαφορετικών παραγόντων. Η πολλαπλότητα των κριτηρίων και οι διαφορετικοί συνδυασμοί αυτών επιτρέπουν την επεξεργασία και κατασκευή νέων και ποικίλων μεθοδολογιών για την ταξινόμηση και οριοθέτηση των διαφόρων τύπων περιοχών. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένα βασικά κριτήρια που διατηρούνται σε πολλές τυπολογίες, όπως, για παράδειγμα, το μέγεθος του πληθυσμού που χρησιμοποιείται για την ταξινόμηση των αστικών και αγροτικών περιοχών. Οι τιμές των κριτηρίων ποικίλουν στις διάφορες τυπολογίες, συχνά ανάλογα και με την προέλευση της κάθε τυπολογίας. Για τη διαμόρφωση των τυπολογιών που θα εφαρμοστούν στην ΠΚΜ είναι σημαντικό τα ποσοτικά όρια των κριτηρίων να προσαρμοστούν στα ελληνικά δεδομένα.

1.2 Το πλαίσιο χωρικής ανάλυσης της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας

Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας αποτελεί την περιοχή στην οποία θα προσδιοριστούν επιμέρους χωρικές ενότητες και θα αναζητηθεί στη συνέχεια ο δυναμισμός που τις προσδίδει το ανθρώπινο δυναμικό. Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας αποτελεί το κατάλληλα επιλεγμένα

εμπειρικό πεδίο για την αναζήτηση του κεντρικού ερωτήματος της έρευνας που αφορά στη σχέση της χωρικής ανάπτυξης και του ανθρώπινου δυναμικού. Κι αυτό γιατί η χωρική ανάλυση της συγκεκριμένης περιφέρειας αναδεικνύει τη διάσταση του χώρου, καθώς α) συνιστά μια περιοχή με ποικίλες και σημαντικές χωρικές διαφοροποιήσεις και β) διαθέτει σημαντικά αστικά κέντρα διαφορετικού μεγέθους και βαθμίδων που συγκροτούν ευρύτερες περιοχές διαφορετικού βαθμού πολυκεντρικότητας. Ο προσδιορισμός συγκεκριμένων χωρικών ενότητων (τύπων περιοχών) είναι απαραίτητος για την αναζήτηση της συσχέτισης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών (ειδικεύσεων και ικανοτήτων) του ανθρώπινου δυναμικού με τις δραστηριότητες που συγκεντρώνονται σε διάφορους τύπους περιοχών.

Όσον αφορά τη γεωμορφολογία, η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζει ποικίλους τύπους περιοχών. Διαθέτει σημαντικές σε έκταση ορεινές και ημιορεινές περιοχές, μεταξύ των οποίων διαμορφώνονται οι πεδινές περιοχές, ενώ έχει και σημαντικό μήκος ακτογραμμής. Συγκεκριμένα, η Περιφέρεια οριοθετείται από τους ορεινούς όγκους Ολύμπου-Πιερίων νότια, Βερμίου-Βόρα-Πάικου δυτικά και Κερκίνης-Όρβηλου-Μενοίκιου-Παγγαίου ανατολικά. Η κοιλάδα του Αξιού αποτελεί την πιο εκτεταμένη και εύφορη πεδιάδα και βρίσκεται ανάμεσα στα όρη Βέρμιο δυτικά, Κρούσια και Κερδύλλια ανατολικά. Εξίσου σημαντική είναι και η πεδινή περιοχή της ζώνης των Σερρών, δηλαδή η κοιλάδα του Στρυμόνα, η οποία οριοθετείται από τη τεχνητή λίμνη Κερκίνη βόρεια, το όρος Μενοίκιο ανατολικά, το όρος Παγγαίο νότια και την οροσειρά Μαυροβουνίου-Βερτίσκου-Κερδυλίων δυτικά. Η οροσειρά Μαυροβουνίου-Βερτίσκου-Κερδυλίων αναπτύσσεται στο εσωτερικό της Περιφέρειας και μαζί με την οροσειρά Χορτιάτη-Χολομώντα-Στρατωνικού περικλείουν την περιοχή των λιμνών Κορώνειας και Βόλβης δημιουργώντας το διακριτό χωρικό σύνολο της πεδινής περιοχής από τον Λαγκαδά έως τη Ρεντίνα. Οι παράκτιες περιοχές και οι χερσόνησοι της Σιθωνίας και της Κασσάνδρας της Περιφερειακής Ενότητας Χαλκιδικής με την εξαιρετικά ποικίλη γεωγραφική ποικιλία συμπληρώνουν τη γεωμορφολογία της Περιφέρειας.

Η ΠΚΜ συνορεύει προς βορρά με την πΓΔΜ και τη Βουλγαρία, με τις οποίες διαχωρίζεται από το σύστημα ορεινών όγκων. Ωστόσο, έχει πολύ καλή οδική σύνδεση με τις χώρες αυτές μέσω των δύο κάθετων αξόνων της Εγνατίας Οδού που συνδέουν τη Θεσσαλονίκη με τους Ευζώνους και τον Προμαχώνα και αποτελούν τμήμα των Πανευρωπαϊκών διαδρόμων Χ (Βιέννη-Βελιγράδι-Θεσσαλονίκη) και IV (Βερολίνο-Σόφια-Θεσσαλονίκη).

Όσον αφορά τη διοικητική διάθρωση, η ΠΚΜ αποτελείται από επτά Περιφερειακές Ενότητες (πρώην Νομοί) και τριάντα οχτώ Καποδιστριακούς Δήμους. Οι Καποδιστριακοί Δήμοι διαχωρίζονται σε Δημοτικές Ενότητες, που αντιστοιχούν στους πρώην Καποδιστριακούς Δήμους. Οι Δημοτικές Ενότητες αποτελούνται από τις Δημοτικές ή Τοπικές Κοινότητες, οι οποίες αντιστοιχούν στα Δημοτικά ή Κοινοτικά Διαμερίσματα. Στις τελευταίες εντάσσονται οι οικισμοί, που αποτελούν και το κατώτερο χωρικό επίπεδο αναφοράς.

Σχετικά με το οικιστικό δίκτυο, η ΠΚΜ συγκροτείται συνολικά από 911 οικισμούς με βάση τη μορφολογική προσέγγιση, ενώ με βάση τη διοικητική αποτελείται από 926 οικισμούς (καθώς σε αυτήν υπολογίζονται χωριστά οι 16 Δήμοι που συγκροτούν το ΠΣΘ). Το κέντρο της Περιφέρειας αποτελεί το ΠΣΘ και η μητροπολιτική περιοχή που αυτό σχηματίζει. Η κατανομή των αστικών κέντρων στο σύνολο της περιφέρειας είναι ανισοβαρής. Στο δυτικό τμήμα συγκεντρώνεται η πλειοψηφία των αστικών κέντρων, ενώ στο ανατολικό τμήμα υπάρχει μόνο το αστικό κέντρο Σερρών. Η ΠΚΜ έχει οχτώ αστικά κέντρα που αποτελούν τις έδρες των ΠΕ, με εξαίρεση την ΠΕ Ημαθίας που έχει δύο αστικά κέντρα, ενώ άλλα τρία αστικά κέντρα λειτουργούν ως δορυφόροι της Θεσσαλονίκης. Υπάρχουν ακόμα δεκαπέντε ημιαστικά κέντρα με πληθυσμό από πέντε ως δέκα χιλιάδες κατοίκους, η πλειοψηφία των οποίων βρίσκεται σε εγγύτητα με τους κύριους οδικούς άξονες (Γεμενετζή 2011, σ.260,264).

Γενικά, η ανατολική πλευρά της Περιφέρειας έχει λιγότερο αναπτυγμένη δομή με ένα μόνο αστικό κέντρο, λίγα ημιαστικά κέντρα και ένα σχετικά αραιό και α-πολικό δίκτυο, ειδικά στο νότιο και κεντρικό τμήμα της. Στο νότιο τμήμα που αντιστοιχεί στην ΠΕ Χαλκιδικής οι περισσότεροι οικισμοί συγκεντρώνονται στον παράκτιο χώρο και διάσπαρτα στις πεδινές περιοχές. Στο κεντρικό τμήμα, δηλαδή στην περιοχή από τον Λαγκαδά ως τη Ρεντίνα, το οποίο χαρακτηρίζεται από έντονη αγροτική δραστηριότητα, το οικιστικό δίκτυο είναι χαλαρό και αναπτύσσεται κατά μήκος του εθνικού οδικού δικτύου. Στο βόρειο τμήμα οι οικισμοί συγκεντρώνονται κυρίως στην πεδινή περιοχή του Στρυμόνα. Αντίθετα, στη δυτική πλευρά της Περιφέρειας το δίκτυο των οικισμών είναι πυκνό, ιδιαίτερα στις πεδινές και λοφώδεις εκτάσεις από την Αριδαία και την Αξιούπολη ως το Κιλκίς και μέχρι τις εκβολές των ποταμών Αλιάκμονα, Λουδία, Αξιού και Γαλλικού στο Θερμαϊκό Κόλπο. Επί του Κάθετου Άξονα της Εγνατίας Οδού 'Α/Κ Αξιού-Εύζωνοι' και σε εγγύτητα με αυτόν υπάρχουν οικιστικές συγκεντρώσεις σημαντικού μεγέθους με πληθυσμό μεγαλύτερο από δύο χιλιάδες κατοίκους. Σημαντικές οικιστικές συγκεντρώσεις, πλέον του αστικού κέντρου της Κατερίνης, υπάρχουν στον παράκτιο χώρο της Πιερίας πλησίον του άξονα της ΠΑΘΕ από τις εκβολές του Αλιάκμονα ως τις εκβολές του Πηνειού (Γεμενετζή 2011, σ.261,263).

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ, ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΤΥΠΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

2.1 Τύποι περιοχών στον ελληνικό χώρο και βασικά τους χαρακτηριστικά

Λαμβάνοντας υπόψη την προεργασία που έγινε στο Πακέτο Εργασίας 3.1 για τις τυπολογίες περιοχών (κεφάλαιο 2.3.2), διαμορφώνονται στη συνέχεια δύο βασικές τυπολογίες περιοχών, οι οποίες βασίζονται στο συγκερασμό των επιμέρους τυπολογιών. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιούνται δύο βασικά κριτήρια: α) το μέγεθος του πληθυσμού για το διαχωρισμό των περιοχών σε αστικές και αγροτικές και β) η γεωμορφολογία για την ταξινόμηση των περιοχών σε ορεινές, πεδινές, παράκτιες, νησιώτικες.

Η διάκριση των περιοχών σε αστικές και αγροτικές είναι πρωταρχικής σημασίας για τη χωρική ανάλυση. Αυτή παρέχει πληροφορίες για τις συγκεντρώσεις του πληθυσμού και των δραστηριοτήτων που αποτελούν βασικά αντικείμενα της χωρικής ανάπτυξης, καθώς και για τη λειτουργική δομή των χωρικών ενότητων. Επιπλέον, ο βαθμός συγκέντρωσης του πληθυσμού και των δραστηριοτήτων προσδιορίζει το βαθμό κεντρικότητας των χωρικών ενότητων και δίνει τη δυνατότητα μελέτης της πολυκεντρικότητας. Η ιεράρχηση και εξειδίκευση των κέντρων, όπως προκύπτει με βάση τα λειτουργικά ή φυσικά χαρακτηριστικά παράγει διαφορετικού είδους ζήτηση για ανθρώπινο δυναμικό. Δηλαδή ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του κέντρου προσελκύεται και το αντίστοιχο ανθρώπινο δυναμικό. Για παράδειγμα, είναι δυνατό να υποθεθεί ότι τα αγροτικά κέντρα στις χαμηλότερες βαθμίδες 'περιορίζονται' σε συγκεκριμένες κατηγορίες και ειδικεύσεις ανθρώπινου δυναμικού, ενώ τα αστικά κέντρα συγκεντρώνουν ανθρώπινο δυναμικό με ποικίλες ειδικεύσεις και ικανότητες.

Η διάκριση των περιοχών με βάση τη γεωμορφολογία είναι ιδιαίτερα σημαντική, ειδικά για τον ελληνικό χώρο που χαρακτηρίζεται από έντονη χωρική διάσπαση και ασυνέχεια. Η Ελλάδα αποτελεί την πλέον νησιώτικη και ορεινή χώρα της Ευρώπης. Υπάρχουν ακόμα και νησιά με σημαντικές ορεινές περιοχές. Ο ορεινός, παράκτιος και νησιώτικος χώρος αποτελούν ειδικές κατηγορίες

περιοχών με διακριτά φυσικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά που συνεπάγονται ξεχωριστά προβλήματα αλλά και ιδιαίτερα πλεονεκτήματα. Αυτές οι αδυναμίες και τα πλεονεκτήματά τους σχετίζονται άμεσα με το βαθμό χωρικής ανάπτυξης των περιοχών αυτών, αλλά και με την ποιότητα και τα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου δυναμικού που συγκεντρώνεται στις διάφορες περιοχές ανάλογα με την οικονομική τους φυσιογνωμία και τις δυνατότητες που προσφέρει το ίδιο το περιβάλλον είτε για εργασία είτε για καλύτερη ποιότητα ζωής.

Ο ορεινός χώρος συνίσταται από εύθραυστα και ευαίσθητα φυσικά και ανθρώπινα οικοσυστήματα. Από φυσικογεωγραφική άποψη, οι ορεινές περιοχές αποτελούν πηγή φυσικών πόρων (όπως το νερό, τα δασικά προϊόντα), ενέργειας και αποθεμάτων βιολογικής ποικιλότητας. Ταυτόχρονα, οι δυσμενείς εδαφοκλιματικές συνθήκες καθιστούν τις ορεινές περιοχές ακατάλληλες για εντατική γεωργία. Η εγκατάλειψη των γεωργικών εκτάσεων, συνήθως στις ορεινές περιοχές, εντείνεται ακόμη από τον κατακερματισμό και τη διασπορά του γεωργικού κλήρου. Η απομόνωση, η μειονεκτική προσβασιμότητα, οι ελλείψεις σε τεχνικές υποδομές, οι φυσικές καταστροφές και κίνδυνοι, και κυρίως η μείωση και γήρανση του πληθυσμού είναι οι μεγαλύτερες απειλές που αντιμετωπίζουν. Επιπλέον, η μαζική αποχώρηση του ορεινού πληθυσμού από τη δεκαετία του 1970 και μετά είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη ενός σημαντικού τμήματος του αξιόλογου οικιστικού πλούτου. Εντούτοις, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτουν οι ορεινές περιοχές, όπως το φυσικό περιβάλλον που διατηρείται σχεδόν αναλλοίωτο και η ιδιαίτερη πολιτισμική τους ταυτότητα μπορεί να συμβάλλουν στην ελκυστικότητα και τη χωρική τους ανάπτυξη (Μπεριάτος και Παπαγεωργίου, 2013, σ.27,33, Μιχαηλίδου, 2008).

Γενικά οι ορεινές περιοχές έχουν ταυτιστεί με τις μειονεκτικές περιοχές που υστερούν σε διαδικασίες ενσωμάτωσης κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές. Υπάρχουν βέβαια ορεινές περιοχές που θεωρούνται ιδιαίτερα 'αναπτυγμένες'. Πρόκειται κυρίως για τις περιοχές στις οποίες κυριαρχεί ο μαζικός (συνήθως χιονοδρομικός) τουρισμός. Αυτές χαρακτηρίζονται από έντονη ανοικοδόμηση, ενώ απειλείται το περιβάλλον τους από τις επιβαρυντικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα και τα μεγάλα έργα οδικής υποδομής. Από τη δεκαετία του '90 και μετά άρχισαν να λαμβάνονται μέτρα για την προστασία και ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της χώρας. Είχαν προηγηθεί τη δεκαετία του '80 οι ευρωπαϊκές πολιτικές (ΜΟΠ) που εστίαζαν στην ανάπτυξη της γεωργίας, στην κατασκευή έργων υποδομής και σε χρηματικές παροχές. Πιο πρόσφατα, έμφαση δόθηκε στον ορεινό αγροτικό τομέα και στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη με ενίσχυση των ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, χωρίς να αποκλείονται ο χιονοδρομικός και ιαματικός τουρισμός. Η προστασία και ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων αποτελούν βασικούς άξονες της στρατηγικής ολοκληρωμένης ανάπτυξης των ορεινών περιοχών (Μπεριάτος και Παπαγεωργίου, 2013, σ. 27,33, Μιχαηλίδου, 2008).

Ο παράκτιος χώρος αποτελεί επίσης μια ιδιαίτερη γεωγραφική ενότητα, ιδιαίτερα κρίσιμη για την Ελλάδα που διαθέτει πολύ μεγάλο μήκος ακτογραμμής (15.021 χλμ). Αν και το 40% του μήκους της ακτογραμμής ανήκει στα νησιά, στην Ελλάδα αντιστοιχούν 113 μέτρα ακτής για κάθε τετραγωνικό χιλιόμετρο, όταν ο παγκόσμιος μέσος όρος για το «θαλάσσιο μέτωπο» είναι μόλις 4,3μ/τ.χλμ και ο αντίστοιχος δείκτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 είναι 6,5μ.τ.χλμ. Η ακτογραμμή αντιστοιχεί στο 1/3 της ακτογραμμής της Μεσογείου και σχεδόν στο 1/4 εκείνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27. Στην ελληνική παράκτια ζώνη συγκεντρώνεται πάνω από το 70% του πληθυσμού και περισσότερο από το 90% των τουριστών (Μπεριάτος και Παπαγεωργίου, 2010, σ.190, 195). Οι παράκτιες περιοχές χαρακτηρίζονται από ένα μεγάλο φάσμα λειτουργιών που σχετίζονται με τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την οικονομική ανάπτυξη και την ποιότητα ζωής.

Η ελληνική παράκτια ζώνη είναι υψηλής βιολογικής, γεωφυσικής, αισθητικής και πολιτισμικής αξίας. Από άποψη περιβάλλοντος, χαρακτηρίζεται από σημαντικά οικοσυστήματα, η διαφύλαξη των

οποίων είναι κρίσιμη για τη βιολογική ποικιλότητα. Ακόμα περιλαμβάνει συχνά δασικές ή θαμνώδεις εκτάσεις που σε συνδυασμό με το υδάτινο στοιχείο δημιουργούν τοπία υψηλής αισθητικής αξίας. Η ύπαρξη θετικών μικροκλιμάτων συμβάλλει στην ανάπτυξη της γεωργίας, που είναι σημαντική για την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας. Ωστόσο, η παράκτια ζώνη είναι ιδιαίτερα ευάλωτη στις έντονες κλιματικές αλλαγές, και ιδιαίτερα στην αύξηση της στάθμης της θάλασσας, στις αλλαγές, στη συχνότητα και ένταση των καταιγίδων καθώς και στην αυξανόμενη διάβρωση και πλημμύρες (Ministry of the Environment, Physical Planning and Public Works, 2006).

Η ελληνική παράκτια ζώνη έχει μεγάλη οικονομική αξία, καθώς αποτελεί τόπο ανάπτυξης ποικίλων παραγωγικών δραστηριοτήτων, όπως η αλιεία, οι υδατοκαλλιέργειες, ο τουρισμός, η γεωργία, οι μεταφορές. Ακόμα, ο θαλάσσιος βυθός και το υπέδαφος συνιστούν πολύτιμους πλουτοπαραγωγικούς πόρους, όπως σπάνια ορυκτά και φυσικό αέριο, καθώς και πεδίο επιστημονικής έρευνας (Μπεριάτος και Παπαγεωργίου, 2010, σ.189). Αναπόφευκτα, η μεγάλη συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων σε ένα αρκετά περιορισμένο και ευαίσθητο χώρο δημιουργεί αφενός συγκρούσεις ασύμβατων χρήσεων γης στις ίδιες ή σε γειτονικές περιοχές, αφετέρου υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Οι συγκρούσεις των χρήσεων γης είναι συχνά αποτέλεσμα της ανάπτυξης, προγραμματισμένης ή μη, καθώς παραδοσιακές δραστηριότητες όπως η γεωργία ή αλιεία απειλούνται από νέες χρήσεις όπως οι μικρές και μεγάλες τουριστικές εγκαταστάσεις, οι διάσπαρτες παραθεριστικές κατοικίες ή η δημιουργία έργων υποδομής για τις θαλάσσιες μεταφορές.

2.2 Περί οριοθέτησης των αστικών περιοχών

Η ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2001) αναγνωρίζει ως κατώτερο χωρικό επίπεδο, στο οποίο μπορεί γίνει η διάκριση αστικού-αγροτικού το Δημοτικό ή Κοινοτικό Διαμέρισμα (όπως αυτό προσδιορίζεται στο σχέδιο Καποδίστρια). Χρησιμοποιεί ως μοναδικό κριτήριο τον πληθυσμό. Έτσι, βάσει της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2001) «*Αστικό χαρακτηρίζεται κάθε Δημοτικό ή Κοινοτικό Διαμέρισμα του οποίου ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει 2000 κατοίκους και άνω*». Λαμβάνοντας υπόψη ότι μετά την εφαρμογή του σχεδίου Καλλικράτη το Δημοτικό / Κοινοτικό Διαμέρισμα ταυτίζεται με τη σημερινή Δημοτική / Τοπική Κοινότητα ο ορισμός αναπροσαρμόζεται ως εξής: «*Αστική χαρακτηρίζεται κάθε Δημοτική ή Τοπική Κοινότητα της οποίας ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει 2000 κατοίκους και άνω*».¹

Σημειώνεται ακόμη πως η ΕΛ.ΣΤΑΤ. σε παλιότερη απογραφή πληθυσμού (ΕΣΥΕ, 1984: XVII) ορίζει τα Πολεοδομικά Συγκροτήματα ως «*..ομάδα συνεχόμενων δήμων ή κοινοτήτων, που ο πολυπληθέστερος οικισμός ενός δήμου έχει πληθυσμό 10.000 κατοίκους και άνω και προς τον οποίο γειτνιάζουν, σε απόσταση μικρότερη των 200μ., οι κατοικίες του πολυπληθέστερου οικισμού των άλλων δήμων ή κοινοτήτων, ώστε να θεωρούνται ως ένα ενιαίο σύνολο, ως μία πόλη*».

Ο ορισμός αυτός χρησιμοποιεί ένα συνδυασμό πληθυσμιακών, διοικητικών και μορφολογικών κριτηρίων για να προσδιορίσει πιο συγκεκριμένα την «πόλη», μια μεγάλη δηλαδή αστική περιοχή. Κατ' επέκταση το κριτήριο της συνέχειας του αστικού ιστού με ελάχιστη απόσταση τα 200μ. και αυτό του ελάχιστου μεγέθους των 10.000 κατοίκων του πληθυσμού μπορεί να θεωρηθούν ως τα δύο απαραίτητα κριτήρια για τον χαρακτηρισμό μιας Δημοτικής Ενότητας (πρώην Καποδιστριακού Δήμου) ως αστικού κέντρου (βλ. σχετικά ESPON, 2006).

¹ Η πληροφορία αυτή δόθηκε κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας με την ΕΛ.ΣΤΑΤ. δεδομένου ότι δεν έχουν δημοσιευθεί μέχρι σήμερα οι νέοι (ή αναπροσαρμοσμένοι) ορισμοί βάσει των οποίων έγινε η Απογραφή Πληθυσμού του 2011.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (ΕΕΑ, 2011) χρησιμοποιεί ένα μορφολογικό κριτήριο για να διαχωρίσει τις περιοχές σε Αστικές Μορφολογικές Ζώνες και Περιοχές εκτός Αστικών Μορφολογικών Ζωνών. Στην πραγματικότητα, οι Αστικές Μορφολογικές Ζώνες ταυτίζονται με τις δομημένες περιοχές που απέχουν λιγότερο από 200μ. Αυτές οι ΑΜΖ συνιστούν στην ουσία τον πυρήνα της πόλης. Εξάλλου, στις περισσότερες χώρες ο ορισμός μιας συνεχούς δομημένης περιοχής είναι το πρώτο βήμα για τη διαφοροποίηση αστικών και αγροτικών περιοχών.

Από την ευρωπαϊκή εμπειρία είναι φανερό ότι συνυπάρχουν δύο διαστάσεις της πόλης ή της αστικής περιοχής όπως αυτή συχνά ονομάζεται. Η πρώτη διάσταση αφορά στη μορφολογική διάσταση της πόλης και η δεύτερη σχετίζεται με τη λειτουργική της διάσταση και ταυτίζει την πόλη με τη Λειτουργική Αστική Περιοχή (ΛΑΠ), αν και πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει πάντα ένα ελάχιστο όριο πληθυσμού που αποτελεί το κατώφλι για τον διαχωρισμό του αστικού από το αγροτικό. Η αναγνώριση της ΛΑΠ ως αστική περιοχή έχει ιδιαίτερη σημασία μέσα στο πλαίσιο της προαστιοποίησης και αυξανόμενης κινητικότητας του ενεργού πληθυσμού. Η ΛΑΠ περιλαμβάνει εκτός από την πυρήνα της πόλης (δηλαδή τη μορφολογικά αστική περιοχή) και ένα σύνολο γειτονικών χωρικών ενότητων που –αν και με όρους πληθυσμιακούς μπορεί να έχουν αγροτικά χαρακτηριστικά- αποτελούν στην ουσία τις προαστιακές περιοχές του πυρήνα καθώς ένα σημαντικό ποσοστό των οικονομικά ενεργών κατοίκων του μετακινείται καθημερινά στον πυρήνα για εργασία (Antikainen, 2005).

Η πιο πρόσφατη χωρική τυπολογία για τον καθορισμό των Ευρωπαϊκών πόλεων δίνεται από την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία. Σύμφωνα με αυτήν, ορίζονται οι Ευρύτερες Αστικές Ζώνες που αποτελούνται από την πόλη και τη ζώνη των καθημερινών μετακινήσεων. Οι Ευρύτερες Αστικές Ζώνες ταυτίζονται με τις ΛΑΠ. Ειδικότερα, η πόλη προσδιορίζεται βάσει της παρουσίας του ‘αστικού κέντρου’, το οποίο μια νέα χωρική έννοια που βασίζεται στην υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα των κυψελών. Το αστικό κέντρο ορίζεται από τις συνεχόμενες χωρικά κυψέλες, η καθεμία από τις οποίες έχει πυκνότητα μεγαλύτερη από 1.500κατ./τ.χλμ. και τουλάχιστον πενήντα χιλιάδες κατοίκους. Όλοι οι Δήμοι (επιπέδου LAU2) των οποίων τουλάχιστον το ήμισυ του πληθυσμού τους κατοικεί μέσα στο αστικό κέντρο ορίζουν την πόλη. Η ζώνη των καθημερινών μετακινήσεων ορίζεται από τους Δήμους από τους οποίους τουλάχιστον το 15% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού τους εργάζεται στην πόλη. Οι Δήμοι που περικλείονται από τους προαναφερθέντες Δήμους αποτελούν μέρος της ζώνης των καθημερινών μετακινήσεων ακόμα κι αν δεν πληρούν το κριτήριο του 15%, ενώ αυτοί που δεν παρουσιάζουν χωρική συνέχεια εξαιρούνται της ζώνης των καθημερινών μετακινήσεων (Eurostat regional yearbook, 2013).

2.3 Περί οριοθέτησης των αγροτικών περιοχών

Σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2001) «Αγροτικό χαρακτηρίζεται κάθε Δημοτικό ή Κοινοτικό Διαμέρισμα του οποίου ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει λιγότερους από 2000 κατοίκους». Ο ορισμός αυτός αναπροσαρμόζεται μετά την εφαρμογή του σχεδίου Καλλικράτη, συμπεριλαμβάνοντας τις Δημοτικές ή Τοπικές Κοινότητες σε αντικατάσταση των Δημοτικών ή Κοινοτικών Διαμερισμάτων.

Στον ευρωπαϊκό χώρο δεν υπάρχει κάποια ενιαία αναγνωρισμένη προσέγγιση προσδιορισμού των αγροτικών περιοχών. Κριτήρια, όπως η πληθυσμιακή πυκνότητα, η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα, η προσβασιμότητα από τις αστικές περιοχές συνδυάζονται συχνά για να ορίσουν τις αγροτικές περιοχές. Σε μια πιο συνοπτική θεώρηση, οι αγροτικές περιοχές αναγνωρίζονται ως το υπόλοιπο των αστικών περιοχών. Έτσι, ως αγροτικές θεωρούνται όλες οι περιοχές που δεν κατατάσσονται στις αστικές.

2.4 Περί οριοθέτησης των ορεινών περιοχών

Όσον αφορά την οριοθέτηση των ορεινών περιοχών στην ελληνική επικράτεια, υπάρχουν δύο βασικές προσεγγίσεις. Η πρώτη βασίζεται στην Οδηγία 75/268/ΕΟΚ και η δεύτερη στους ορισμούς της ΕΣΥΕ. Ωστόσο, ο πρώτος προσδιορισμός των ορεινών περιοχών έγινε από το ΚΕΠΕ (1976), σύμφωνα με τον οποίο ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται αυτές που βρίσκονται σε υψόμετρο πάνω από 700μ. (Μπεριάτος και Παπαγεωργίου 2013, σ.23).

Η Οδηγία 75/268/ΕΟΚ αφορά τις ορεινές και μειονεκτικές γεωργικές περιοχές. Προσδιορίζει τις ορεινές περιοχές λαμβάνοντας υπόψη τις πολύ δυσχερείς κλιματικές συνθήκες που υπάρχουν σε μια περιοχή λόγω υψηλού υψομέτρου, ή τις απότομες κλίσεις που υπάρχουν σε μια περιοχή με χαμηλότερο υψόμετρο, ή συνδυασμό των δύο παραπάνω παραγόντων. Συγκεκριμένα, ορίζει ως ορεινές περιοχές τους Δήμους και τις Κοινότητες, που τουλάχιστον το 80% της έκτασής τους:

- έχει ελάχιστο υψόμετρο 800μ.
- έχει κλίσεις μεγαλύτερη του 20%, ανεξάρτητα από το υψόμετρο
- έχει ελάχιστο υψόμετρο 600μ. και συγχρόνως κλίση τουλάχιστον 16%

Και στις τρεις περιπτώσεις το αποτέλεσμα είναι η μειωμένη δυνατότητα καλλιέργειας της γης, είτε λόγω βράχυνσης της γεωργικής περιόδου είτε λόγω αδυναμίας χρήσης μηχανικού εξοπλισμού. Ταυτόχρονα, ορίζει ως μειονεκτικές περιοχές αυτές που συνδυάζουν χαρακτηριστικά άγονης γης, δείκτες οικονομικής κατάστασης της γεωργίας χαμηλότερους από το μέσο όρο της χώρας και πληθυσμό μικρό ή μειούμενο, το εισόδημα του οποίου εξαρτάται κυρίως από τη γεωργία (Αγροτική Τράπεζα, 1981, σ.20)

Η Οδηγία 85/148/ΕΟΚ, που αφορά στην τροποποίηση του κοινοτικού καταλόγου των μειονεκτικών γεωργικών περιοχών κατά την έννοια της Οδηγίας 75/268/ΕΟΚ, επεκτείνει στην ουσία τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Ελλάδας τροποποιώντας την τιμή της πυκνότητας από 28 σε 45 κατοίκους ανά τ.χλμ ως τη μέγιστη τιμή για να χαρακτηριστεί μια περιοχή ως μειονεκτική. Η Οδηγία περιλαμβάνει κατάλογο με τους Δήμους και τις Κοινότητες της Ελλάδας, καθώς και τους οικισμούς αυτών, που χαρακτηρίζονται ως μειονεκτικές περιοχές. Αν και στην πλειοψηφία τους οι μειονεκτικές περιοχές ταυτίζονται με τις περιοχές που είναι χαρακτηρισμένες ως ορεινές από την ΕΣΥΕ, στον κατάλογο υπάρχουν και ορισμένες περιοχές που είναι χαρακτηρισμένες ως πεδινές. Κατά την έννοια αυτή, ο προσδιορισμός των ορεινών περιοχών δεν μπορεί να βασιστεί στις κοινοτικές οδηγίες.

Η ΕΣΥΕ (1991), στην πρώτη προσπάθεια ορισμού, χαρακτηρίζει ως ορεινούς τους Δήμους/Κοινότητες οι οποίοι (Παπαγεωργίου, 2012, σ.191):

- έχουν έντονο τοπογραφικό ανάγλυφο και τα διάφορα σημεία της επιφάνειάς τους έχουν υψομετρική διαφορά πάνω από 400μ.
- ολόκληρη η επιφάνειά τους ή το μεγαλύτερο μέρος τους βρίσκεται σε υψόμετρο πάνω από 800μ. από την επιφάνεια της θάλασσας

Σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2001), ο πληθυσμός διαχωρίζεται σε ορεινό/ ημιορεινό/ πεδινό ως εξής:

«Ορεινός πληθυσμός: ο πληθυσμός των κοινοτήτων, των οποίων η επιφάνεια είναι κατεξοχήν κεκλιμένη και ανώμαλη, διακόπτεται από χαράδρες ή καλύπτεται από απότομους ορεινούς όγκους, οι οποίοι δημιουργούν στο έδαφος βαθιές και πολλαπλές πτυχώσεις με υψομετρικές διαφορές σημείων της κοινότητας πάνω από 400 μέτρα, καθώς επίσης, και των κοινοτήτων των οποίων

ολόκληρη η επιφάνεια ή μεγάλο μέρος αυτής βρίσκεται σε υψόμετρο πάνω από 800 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας».

Στην πραγματικότητα οι δύο ορισμοί δεν έχουν κάποια ουσιαστική διαφορά. Μετά την εφαρμογή του Καποδίστρια και τις αναγκαστικές συνενώσεις των Δήμων ή Κοινοτήτων (μετέπειτα Δημοτικών ή Κοινοτικών Διαμερισμάτων) διαφαίνεται η απουσία ορισμού ορεινών περιοχών σε επίπεδο Καποδιστριακού Δήμου. Οι ορεινές περιοχές προσδιορίζονται στα διοικητικά όρια των Δημοτικών ή Κοινοτικών Διαμερισμάτων και σύμφωνα με την Παπαγεωργίου (2012, σ.193) αντιστοιχούν στο 71,3% της έκτασης της χώρας.

Ωστόσο, η τελευταία Διοικητική Μεταρρύθμιση του Ν.3852/2010 (Πρόγραμμα Καλλικράτης) είχε ως αποτέλεσμα την αλλοίωση της ορεινότητας της χώρας. Μόνο 31 Καλλικρατικοί Δήμοι χαρακτηρίζονται ως ορεινοί, που αντιστοιχεί στο 9,5% του συνόλου των Δήμων της χώρας και στο 10,28% της επιφάνειας της χώρας. Ο προσδιορισμός των ορεινών Καλλικρατικών Δήμων είναι αυθαίρετος καθώς δεν αποσαφηνίζονται τα κριτήρια χαρακτηρισμού τους (Παπαγεωργίου, 2012, σ.194). Η στρέβλωση αυτή αποκαταστάθηκε με το Ν.4071/2012 όπου με το άρθρο 4 ορίστηκε ότι «ορεινοί μειονεκτικοί Δήμοι εννοούνται οι Δήμοι στους οποίους περιλαμβάνονται ως δημοτικές ή τοπικές κοινότητες οι ΟΤΑ που αναφέρονται στην Οδηγία 85/148/ΕΟΚ περί τροποποίησης της Οδηγίας 81/645/ΕΟΚ περί του κοινοτικού καταλόγου των μειονεκτικών γεωργικών περιοχών κατά την έννοια της Οδηγίας 75/268/ΕΟΚ συμπεριλαμβανομένων και των χαρακτηριζόμενων ως ορεινών Δήμων της παρ.2 του αρ.1 του Ν.3852/2010» (Μπεριάτος και Παπαγεωργίου, 2013, σ. 33).

Τέλος, σύμφωνα με την πρόσφατη μελέτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Nordregio 2004), ως τοπογραφικά ορεινές περιοχές, ορίζονται όλες οι περιοχές που:

- έχουν υψόμετρο άνω των 2.500μ.
- έχουν υψόμετρο μεταξύ 1.500μ. και 2.500μ. και κλίσεις μεγαλύτερες από 2° σε ακτίνα 3χλμ.
- έχουν υψόμετρο μεταξύ 1.000μ. και 1.500μ και πληρούν ταυτόχρονα ένα από τα παρακάτω κριτήρια: α) κλίση μεγαλύτερη από 5° σε ακτίνα 3χλμ., β) υψομετρική διαφορά τουλάχιστον 300μ. σε ακτίνα 7χλμ.
- έχουν υψόμετρο μεταξύ 300μ. και 1.000μ. και υψομετρική διαφορά τουλάχιστον 300μ. σε ακτίνα 7χλμ.
- έχουν υψόμετρο κάτω των 300μ., για το οποίο η τυπική απόκλιση για 8 κατευθύνσεις σε διάφορα σημεία του ψηφιακού υψομετρικού μοντέλου της Ε.Ε. είναι μεγαλύτερη από 50μ.

Με βάση τη συγκεκριμένη μελέτη οι ορεινές περιοχές στην Ελλάδα καταλαμβάνουν το 77,9% της έκτασής της, καθιστώντας τη χώρα τη δεύτερη πιο ορεινή μετά την Αυστρία.

Παρά τους διαφορετικούς ορισμούς που δίνουν διαφορετικά αποτελέσματα για τις ορεινές εκτάσεις της Ελλάδας, είναι φανερό ότι εκτός από το υψηλό υψόμετρο, το έντονο τοπογραφικό ανάγλυφο – ανεξαρτήτως υψομέτρου- με τις απότομες κλίσεις αποτελεί σημαντικό παράγοντα προσδιορισμού των ορεινών περιοχών.

Τέλος, επισημαίνεται ότι η προσαρμογή των ορεινών περιοχών στα διοικητικά όρια των Δήμων χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος αλλοίωσης του ορεινού χώρου της Ελλάδας. Γι' αυτό είναι απαραίτητο να χρησιμοποιούνται όσο είναι δυνατό τα κατώτερα διοικητικά όρια.

2.5 Περί οριοθέτησης των παράκτιων περιοχών

Οι μοναδικοί ορισμοί και διευκρινίσεις για τον καθορισμό των παράκτιων περιοχών στον ελληνικό χώρο προέρχονται από το σχέδιο ΚΥΑ (2009) για το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) για τον παράκτιο χώρο.

Σύμφωνα με το σχέδιο ΚΥΑ για το ΕΠΧΣΑΑ (άρθρο 2) για τον παράκτιο και νησιώτικο χώρο ως παράκτιος χώρος (ή παράκτια περιοχή) ορίζεται «ο γεωμορφολογικός χώρος εκατέρωθεν της ακτογραμμής, όπου εκδηλώνεται *διαδραστικά η σχέση μεταξύ του θαλάσσιου και του χερσαίου τμήματος, μέσω των σύνθετων οικολογικών συστημάτων που περιλαμβάνουν βιοτικές και αβιοτικές συνιστώσες. Πρόκειται για μεταβατική ζώνη μεταβλητού πλάτους που αποτελεί, ταυτόχρονα, ζωτικό χώρο ανθρώπινων κοινωνιών και κοινωνικο-οικονομικών δραστηριοτήτων*». Αποτελείται από το θαλάσσιο και το χερσαίο τμήμα. Ακόμη, στο ίδιο άρθρο ορίζονται ως παράκτιοι ΟΤΑ «οι *Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης που έχουν παράκτιο μέτωπο*».

Ακόμη το ΕΠΧΣΑΑ (άρθρο 4) προσδιορίζει τρεις ζώνες διαχείρισης του παράκτιου χώρου: την Κρίσιμη Ζώνη, τη Δυναμική Ζώνη, τη Μεταβατική Ζώνη ή Υπόλοιπη Παράκτια Ζώνη. Καθεμία περιλαμβάνει χερσαίο και θαλάσσιο τμήμα.

Ακόμη το ΕΠΧΣΑΑ (άρθρο 3) σημειώνει ότι οι προτεινόμενες διατάξεις του εφαρμόζονται:

α) όσον αφορά στο χερσαίο τμήμα του παράκτιου χώρου, κατ' αρχήν μέχρι και τα ακραία προς την ενδοχώρα διοικητικά όρια των αντίστοιχων παράκτιων ΟΤΑ της ηπειρωτικής χώρας και της Κρήτης, άλλως μέχρι υψόμετρο 600 μ. αν η εν λόγω ισοΐψής βρίσκεται εντός των διοικητικών ορίων των οικείων ΟΤΑ, καθώς και στο σύνολο της έκτασης των νησιών (ανεξαρτήτως υψομέτρου).

β) όσον αφορά στο θαλάσσιο τμήμα του παράκτιου χώρου, μέχρι το όριο των χωρικών υδάτων.

Κατ' επέκταση θα μπορεί να γίνει η διαπίστωση ότι η παράκτια χερσαία ζώνη ορίζεται μέχρι το υψόμετρο των 600μ. εφόσον η ισοΐψής των 600μ. βρίσκεται εντός των διοικητικών ορίων των παράκτιων ΟΤΑ ή βάσει των διοικητικών ορίων των παράκτιων ΟΤΑ εφόσον όλη η επιφάνεια βρίσκεται σε υψόμετρο χαμηλότερο των 600μ.

Εξάλλου το ΕΠΧΣΑΑ (άρθρο 6) προσδιορίζει τρεις ζώνες διαχείρισης του παράκτιου χώρου: την Κρίσιμη Ζώνη, τη Δυναμική Ζώνη, τη Μεταβατική Ζώνη ή Υπόλοιπη Παράκτια Ζώνη. Καθεμία περιλαμβάνει χερσαίο και θαλάσσιο τμήμα. Η κρίσιμη και η μεταβατική ζώνη έχουν ιδιαίτερα περιορισμένο πλάτος –ιδίως στο χερσαίο χώρο (100-200μ.) που αφορά σε μία περισσότερο τοπική κλίμακα, καθώς προσδιορίζονται κυρίως από τα γεωγραφικά, γεωλογικά και γεωμορφολογικά δεδομένα και χαρακτηριστικά της παράκτιας περιοχής. Αντίθετα, η Μεταβατική ή Υπόλοιπη Παράκτια Ζώνη προσδιορίζεται αν από το χερσαίο παράκτιο τμήμα -όπως αυτό εννοείται στο άρθρο 3- αφαιρεθούν η κρίσιμη και η δυναμική ζώνη.

Για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση του Παράκτιου Χώρου είναι αναγκαίος ο καθορισμός των διαχειριστικών ενότητων του παράκτιου χώρου. Σύμφωνα με το ΕΠΧΣΑΑ (άρθρο 12) για τον παράκτιο και νησιώτικο χώρο τα όρια (πλάτος) της Διαχειριστικής Ενότητας κατά μήκος των ακτών για το περιφερειακό επίπεδο καθορίζονται βάσει των παρακάτω κριτηρίων:

- τα γεωμορφολογικά και οικοσυστημικά χαρακτηριστικά, ώστε οι διαχειριστικές περιοχές να αποτελούν ενιαίες χωρικές ενότητες (π.χ., υδρολογικές λεκάνες, περιοχές Natura,

προστατευόμενες περιοχές με Φορέα Διαχείρισης, ευαίσθητα οικοσυστήματα περιφερειακής ή τοπικής σημασίας, κλπ),

- βασικά πολιτισμικά και οικονομικοκοινωνικά χαρακτηριστικά, που προσδίδουν κάποια ταυτότητα στην γεωγραφική ενότητα, ή ύπαρξη ιστορικών και πολιτιστικών κέντρων όπου η φυσική λειτουργία τους, η οικονομικοκοινωνική παραγωγική τους βάση και η σημασία τους είναι συνδεδεμένες με τη θάλασσα,
- βασικά χωροταξικά και πολεοδομικά κριτήρια, συμπεριλαμβανομένης της ύπαρξης περιοχών εφαρμογής Ρυθμιστικών Σχεδίων, Γ.Π.Σ. ή Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση της Παράκτιας Ζώνης (βλ. σχετικά Lavalle *et al.*, 2011, σ. 15) η παράκτια περιοχή ορίζεται ως η χερσαία περιοχή:

- 1) σε απόσταση 10 χλμ. από την ακτογραμμή
- 2) σε απόσταση 2 χλμ. από την ταξινόμηση σε πέντε κατηγορίες του Καλύψεων Γης Corine των: α) παράκτιων υγρότοπων (αλατούχοι βάλτοι, αλατούχες πηγές) και β) θαλάσσιων υδάτων (λιμνοθάλασσες, εκβολές ποταμού)

Το πρώτο κριτήριο έχει ως στόχο να αναδείξει την περιοχή επιρροής της ακτής ώστε να συμπεριλάβει: τόσο τα ειδικά οικοσυστήματα όσο και τις αστικές περιοχές που ασκούν πιέσεις προς την ακτή. Από την ευρωπαϊκή προσέγγιση ορισμού των παράκτιων περιοχών είναι φανερό ότι στις παράκτιες περιοχές περιλαμβάνονται όλες οι περιοχές που βρίσκονται υπό την άμεση επιρροή θαλάσσιου περιβάλλοντος και χαρακτηρίζονται από μεταβατικά ύδατα.

2.6. Περί οριοθέτησης των νησιώτικων περιοχών

Όσο αφορά στον προσδιορισμό των νησιώτικων περιοχών, δεν υπάρχουν στην Ελλάδα προσεγγίσεις από επίσημους ορισμούς του «νησιού» από αρμόδιους και επίσημους φορείς. Σύμφωνα με τους Μπεριάτο και Παπαγεωργίου (2013, σ. 49), ως «*νησί* περιγράφεται το τμήμα της γης που δεν έχει χερσαία σύνορα, δηλαδή τμήμα γης που βρέχεται περιμετρικά από τη θάλασσα».

Σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat, 1994 στο Μπεριάτος και Παπαγεωργίου 2013, σ.49), νησί θεωρείται κάθε τμήμα γης με έκταση τουλάχιστον 1τ.χλμ. το οποίο θα πρέπει επίσης να πληροί σωρευτικά και τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- να απέχει τουλάχιστον 1χλμ. από τη ξηρά
- να έχει δημιουργηθεί με φυσικό τρόπο
- να είναι μικρότερο από ήπειρο
- να έχει μόνιμο πληθυσμό άνω των 50 κατοίκων
- να μην έχει σταθερή σύνδεση με την ξηρά (π.χ. γέφυρα)
- να μην περιλαμβάνει πρωτεύουσα κράτους

3. ΤΥΠΟΛΟΓΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Είναι σημαντικό η προτεινόμενη μεθοδολογία για τον προσδιορισμό και την οριοθέτηση των διαφόρων τύπων χωρικών ενότητων να είναι απλή, να βασίζεται σε στοιχεία που είναι διαθέσιμα και επαρκούς ποιότητας αλλά και να εφαρμόζεται σε ένα κατάλληλο γεωγραφικό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση, κρίσιμο στοιχείο αποτελεί η χωρική μονάδα στην οποία είναι διαθέσιμα τα στοιχεία για την εφαρμογή των κριτηρίων. Ανάλογα με το κριτήριο που χρησιμοποιείται διαφοροποιείται και η γεωγραφική κλίμακα εφαρμογής τους. Εντούτοις, όσο μικρότερη είναι η χωρική μονάδα εφαρμογής του κριτηρίου, τόσο ακριβέστερη και ορθότερη είναι η οριοθέτηση των περιοχών. Παρακάτω περιγράφονται οι τυπολογίες περιοχών για τον προσδιορισμό α) των αστικών και αγροτικών περιοχών και β) των ορεινών, παράκτιων και νησιώτικων περιοχών. Για κάθε τυπολογία ακολουθούνται δύο προσεγγίσεις, οπότε κατασκευάζονται συνολικά τέσσερις διαφορετικοί τύποι περιοχών. Η μία προσέγγιση αφορά στην τυπολόγηση περιοχών λαμβάνοντας υπόψη τους ορισμούς της ΕΛ.ΣΤΑΤ. και τα σχετικά θεσμικά κείμενα. Η άλλη προσέγγιση βασίζεται στην αξιολόγηση και σύνθεση των ορισμών και θεωρήσεων που υπάρχουν στον ελληνικό και ευρωπαϊκό χώρο.

3.1 Τυπολογία για τις Αστικές και Αγροτικές Περιοχές

3.1.1 Προσέγγιση με βάση τους ορισμούς της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Λαμβάνοντας υπόψη τους προαναφερθέντες ορισμούς της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (1984, 2001) και αναπροσαρμόζοντας τον ορισμό που αφορά στα Πολεοδομικά Συγκροτήματα (και εμμέσως στον καθορισμό αστικών κέντρων) αντικαθιστώντας το χωρικό-διοικητικό επίπεδο του τότε Δήμου/Κοινότητας με το σημερινό επίπεδο της Δημοτικής/Τοπικής Κοινότητας, δεδομένου ότι χρησιμοποιείται ως αναφορά το επίπεδο του οικισμού, είναι σαφές ότι με στατιστικούς όρους μπορούν να διακριθούν δύο κατηγορίες αστικών περιοχών, ανάλογα με το μέγεθος του πολυπληθέστερου οικισμού τους.

Έτσι, με βάση τους ορισμούς της ΕΛ.ΣΤΑΤ.:

Αστική περιοχή ορίζεται:

- κάθε Δημοτική ή Τοπική Κοινότητα της οποίας ο πολυπληθέστερος οικισμός περισσότερους από 2000 κατοίκους (και λιγότερους από 10.000 κατοίκους)
- κάθε Δημοτική ή Τοπική Κοινότητα της οποίας ο πολυπληθέστερος οικισμός περισσότερους από 10.000 κατοίκους

Αγροτική περιοχή ορίζεται:

- κάθε Δημοτική ή Τοπική Κοινότητα της οποίας ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει λιγότερους από 2000 κατοίκους

Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στην ανάλυση στο επίπεδο της Δημοτικής /Τοπικής Κοινότητας.

3.1.2 Προσέγγιση με βάση τους ορισμούς και τις θεωρήσεις από τον ελληνικό και ευρωπαϊκό χώρο

Ο διαχωρισμός των αστικών και αγροτικών περιοχών βασίζεται σε δύο κριτήρια: α) στο μέγεθος του πληθυσμού και β) στη μορφολογία του αστικού ιστού. Στην Ελλάδα για να θεωρηθεί μια περιοχή αστικό κέντρο πρέπει να πληροί δύο κριτήρια: α) η απόσταση ανάμεσα στα κτίρια πρέπει να είναι μικρότερη από τα 200μ. και β) ο συνολικός πληθυσμός της δομημένης περιοχής να είναι πάνω από δέκα χιλιάδες κατοίκους.

Αναφορικά με τις διοικητικές οριοθετήσεις των αστικών περιοχών, η κυριότερη πρόκληση είναι ότι αυτές δεν μπορούν να αναπροσαρμόζονται με βάση το ρυθμό της αστικής τους ανάπτυξης. Οι αλλαγές στα διοικητικά όρια ανάλογα με τη μεγέθυνση ή τη συρρίκνωση των αστικών περιοχών αποφεύγονται, ώστε να παρέχεται οργανωτική και διοικητική σταθερότητα, όσον αφορά τόσο τη διακυβέρνηση όσο και την παροχή δημοσίων υπηρεσιών. Έτσι, μια διοικητική ενότητα μπορεί να περιλαμβάνει μία ή και περισσότερες οικιστικές συγκεντρώσεις και μια οικιστική συγκέντρωση μπορεί να εξαπλώνεται σε περισσότερες από μία διοικητικές ενότητες (ESPON, 2006 στο: Γεμενετζή, 2011, σ.144).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω και την ταύτιση των αστικών περιοχών με τις Λειτουργικές Αστικές Περιοχές ή τις Ευρύτερες Αστικές Ζώνες, όπως ονομάζονται από την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, η Αστική Περιοχή ορίζεται από:

- τον Αστικό Πυρήνα: είναι η Δημοτική Ενότητα, η οποία έχει εντός των ορίων της έναν τουλάχιστον οικισμό περιοχή με συνεχή αστικό ιστό και ελάχιστο μέγεθος δέκα χιλιάδες κατοίκους
- την Ευρύτερη Αστική Ζώνη: περιλαμβάνει το σύνολο εκείνων των Δημοτικών Ενοτήτων, από τις οποίες ποσοστό που υπερβαίνει το 15% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού μεταβαίνει καθημερινά στον αστικό πυρήνα για εργασία, και επιπλέον, εμφανίζουν χωρική συνέχεια μεταξύ τους και με τον αστικό πυρήνα.

Η Αγροτική Περιοχή ορίζεται συναρτήσει των αστικών. Έτσι, αγροτικές ορίζονται εκείνες οι περιοχές που δεν έχουν ταξινομηθεί ως αστικές.

Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στην ανάλυση στο επίπεδο της Δημοτικής Ενότητας.

3.2 Τυπολογία για τις Ορεινές, Παράκτιες και Νησιώτικες Περιοχές

3.2.1 Προσέγγιση με βάση τους ορισμούς της ΕΛ.ΣΤΑΤ. και το σχέδιο ΚΥΑ-ΕΠΧΣΑΑ για τον Παράκτιο Χώρο

Όσον αφορά τις ορεινές περιοχές, ο προσδιορισμός τους στην Ελλάδα με βάση το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο (δηλαδή το Ν.3852/2010 και το Ν.4071/2012, αρ. 4 – Οδηγία 85/148/ΕΟΚ) δεν κρίνεται επαρκής. Και αυτό γιατί οι ορεινές περιοχές κατά την Οδηγία 85/148/ΕΟΚ ταυτίζονται στην ουσία με τις μειονεκτικές, με αποτέλεσμα σε αυτές να συμπεριλαμβάνονται και κάποιες που από γεωμορφολογική άποψη χαρακτηρίζονται ως πεδινές, ενώ δεν έχει εξακριβωθεί αν παραλείπονται ορεινές περιοχές που θεωρούνται οικονομικά αναπτυγμένες. Έτσι, για τον χαρακτηρισμό των ορεινών περιοχών υιοθετείται η προσέγγιση της ΕΛ.ΣΤΑΤ. που βασίζεται αποκλειστικά σε γεωμορφολογικά κριτήρια.

Η προσέγγιση αυτή της τυπολογίας βασίζεται στην ανάλυση στο επίπεδο της Δημοτικής/Τοπικής Κοινότητας και έτσι οι υπόλοιποι ορισμοί για τις παράκτιες και τις νησιώτικες περιοχές προσαρμόζονται στο επίπεδο αυτό. Κατ' επέκταση:

Ορεινή Περιοχή: είναι η Δημοτική/Τοπική Κοινότητα που προσδιορίζεται ονομαστικά ως ορεινή από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. στην Απογραφή Πληθυσμού 2001, Μόνιμος Πληθυσμός

Παράκτια Περιοχή: είναι η Δημοτική/Τοπική Κοινότητα που έχει παράκτιο μέτωπο (βάσει του σχεδίου ΕΠΧΣΑΑ για τον Παράκτιο Χώρο)

Νησιώτικη Περιοχή: η Δημοτική/Τοπική Κοινότητα που περικλείεται από τη θάλασσα, δε συνδέονται με γέφυρα με τη στεριά και βρίσκονται σε απόσταση >1χλμ. από τη θάλασσα.

3.2.2 Προσέγγιση με βάση τους ορισμούς και τις θεωρήσεις από τον ελληνικό και ευρωπαϊκό χώρο

Λαμβάνοντας υπόψη τους ορισμούς και τις θεωρήσεις που υπάρχουν στην ελληνική και ευρωπαϊκή βιβλιογραφία για τον προσδιορισμό των ορεινών, παράκτιων και νησιωτικών περιοχών, γίνονται ορισμένες προσαρμογές προς την κατεύθυνση της απλοποίησης για την οριοθέτηση των διαφόρων τύπων χωρικών ενότητων.

Ειδικότερα, για την αναγνώριση των ορεινών περιοχών επιλέγεται ως 'κατώφλι' το υψόμετρο των 600μ. Η επιλογή αυτή αιτιολογείται από α) το γεγονός ότι το υψόμετρο των 600μ. αποτελεί μια ενδιαμέση τιμή ανάμεσα στο υψόμετρο των 400μ. και 800μ. που υιοθετούνται από την ΕΛ.ΣΤΑΤ., και β) κυρίως από την επιλογή της ισοΐψης των 600μ. από το σχέδιο ΚΥΑ του ΕΠΧΣΑΑ για τον παράκτιο χώρο ως την ανώτερη ισοΐψη που μπορεί να υπάρχει σε μια χερσαία περιοχή κοντά στην ακτογραμμή για να χαρακτηριστεί αυτή ως παράκτια, αντί ορεινή. Σημειώνεται πως οι κλίσεις του εδάφους και άλλα ειδικότερα γεωμορφολογικά στοιχεία δεν λαμβάνονται υπόψη γιατί η αναγνώρισή τους προϋποθέτει τη χωρική ανάλυση σε ένα επίπεδο πολύ μικρότερο από αυτό της Περιφέρειας. Εξάλλου, αυτά τα κριτήρια ενσωματώνονται στις περιοχές που προσδιορίζονται ως ορεινές από την ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Όσον αφορά τις παράκτιες περιοχές, η θεώρηση ότι ως παράκτια ορίζεται η περιοχή που έχει μέτωπο στην ακτογραμμή δεν υιοθετείται. Κι αυτό γιατί είναι δυνατό να υπάρχουν ορισμένες χωρικο-διοικητικές ενότητες που έχουν παράκτιο μέτωπο, αλλά το μήκος του μετώπου είναι πολύ μικρό, τόσο σε απόλυτα μεγέθη όσο και σε σχέση με το σύνολο της περιμέτρου των ορίων τους. Έτσι, επιλέγεται για τον προσδιορισμό των παράκτιων περιοχών το κριτήριο της ύπαρξης μιας ζώνης σε απόσταση 5 χλμ. από την ακτογραμμή, ικανής επιφάνειας σε σχέση με το σύνολο της έκτασης της χωρικο-διοικητικής ενότητας. Η απόσταση των 5χλμ. από την ακτογραμμή επιλέγεται ως ενδιαμέση ανάμεσα στην απόσταση των 10χλμ. που χρησιμοποιείται για τον χαρακτηρισμό των παράκτιων περιοχών σε ευρωπαϊκό επίπεδο και στην απόσταση των 2χλμ. που αφορά στον χαρακτηρισμό των παράκτιων περιοχών σε πιο τοπικό επίπεδο.

Για την οριοθέτηση των νησιωτικών περιοχών ακολουθούνται τα βασικά κριτήρια του ορισμού που δίνεται από την Eurostat.

Η προτεινομένη τυπολογία βασίζεται στην ανάλυση στο επίπεδο της Δημοτικής Ενότητας. Έτσι, τα παραπάνω γεωμορφολογικά και χωρικά κριτήρια πρέπει να προσαρμοστούν στα διοικητικά όρια. Δεδομένου, ότι δεν είναι δυνατό να καλύπτουν το σύνολο της Δημοτικής Ενότητας, επιλέγεται να εκφραστεί η επιφάνεια που αντιπροσωπεύουν σε σχέση με το σύνολο της έκτασης της Δημοτικής Ενότητας.

Κατ'επέκταση:

Ορεινή Περιοχή: είναι η Δημοτική Ενότητα της οποίας επιφάνεια μεγαλύτερη από το 50% της έκτασής της βρίσκεται σε υψόμετρο άνω των 600μ.

Παράκτια Περιοχή: είναι η Δημοτική Ενότητα της οποίας η επιφάνεια που βρίσκεται σε απόσταση 5χλμ. από την ακτογραμμή είναι μεγαλύτερη ή ίση του 30% της συνολικής έκτασής της

Νησιώτικη Περιοχή: είναι η Δημοτική Ενότητα που περικλείεται από τη θάλασσα, δε συνδέονται με γέφυρα με τη στεριά και βρίσκονται σε απόσταση >1χλμ. από τη θάλασσα.

4. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΤΥΠΟΛΟΓΙΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Οι τέσσερις παραπάνω τυπολογίες εφαρμόζονται στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Οι διάφοροι τύποι περιοχών φαίνονται στους αντίστοιχους χάρτες που ακολουθούν (Χάρτης 1, Χάρτης 2, Χάρτης 3, Χάρτης 4).²

Ο Χάρτης 1 παρουσιάζει τις αστικές και αγροτικές περιοχές της ΠΚΜ όπως προκύπτουν με βάση τους ορισμούς της ΕΣΥΕ. Είναι φανερό ότι αν εξαιρεθούν οι αστικές περιοχές οι οποίες ταυτίζονται στην ουσία με τα αστικά κέντρα της Περιφέρειας, δηλαδή οι Δημοτικές/Τοπικές Κοινότητες που περιλαμβάνουν τουλάχιστον έναν οικισμό του οποίου το μέγεθος υπερβαίνει τους 10.000 κατοίκους, η πλειοψηφία των υπόλοιπων αστικών περιοχών εντοπίζεται γύρω από το ΠΣΘ, και συγκεκριμένα στην παράκτια περιοχή τόσο δυτικά (ΠΕ Κατερίνης) όσο και ανατολικά (ΠΕ Θεσσαλονίκης). Το σύνολο της δυτικής ακτής της χερσονήσου της Σιθωνίας συνίσταται από αστικές περιοχές ενώ διάσπαρτες και σημαντικές σε έκταση είναι και οι αστικές περιοχές στην παράκτια ζώνη της ΠΕ Χαλκιδικής, αλλά και στην ενδοχώρα της. Επίσης, διάσπαρτες αστικές περιοχές καταγράφονται στο βορειοανατολικό τμήμα της Περιφέρειας (ΠΕ Σερρών). Τέλος, συγκέντρωση αστικών περιοχών παρατηρείται στο βορειοδυτικό τμήμα της Περιφέρειας, γύρω από το αστικό κέντρο της Δ.Ε. Γιαννιτών.

Ο Χάρτης 2 παρουσιάζει τις αστικές και αγροτικές περιοχές της ΠΚΜ όπως προκύπτουν με βάση τους ορισμούς και τις θεωρήσεις των αστικών περιοχών από τον ευρωπαϊκό χώρο. Στην προσέγγιση αυτή οι αστικές περιοχές εμφανίζονται σημαντικά διαφοροποιημένες σε σχέση με τον Χάρτη 1. Καταλαμβάνουν μεγαλύτερη έκταση και είναι πιο ομοιογενείς χωρικά καθώς έχουν αναφορά στο μεγαλύτερο χωρικό επίπεδο της Δημοτικής Ενότητας. Στην ουσία πρόκειται για εννέα αστικές περιοχές, από τις οποίες οι πέντε αφορούν ευρύτερες αστικές ζώνες που οργανώνονται και πολώνονται γύρω από τα πέντε μεγάλα αστικά κέντρα της Περιφέρειας. Οι υπόλοιπες αφορούν τις Δημοτικές Ενότητες που περιλαμβάνουν εντός των ορίων τους τα υπόλοιπα αστικά κέντρα της Περιφέρειας και εντοπίζονται στο κέντρο του δυτικού τμήματος αυτής.

Ο Χάρτης 3 παρουσιάζει τις ορεινές και παράκτιες περιοχές της ΠΚΜ όπως προκύπτουν με βάση τον ορισμό της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για τις ορεινές περιοχές και τη θεώρηση των παράκτιων περιοχών από το σχέδιο ΚΥΑ για το ΕΠΧΣΑΑ για τον παράκτιο χώρο και τα νησιά. Η ΠΚΜ δεν έχει νησιώτικες περιοχές. Οι ορεινές περιοχές εντοπίζονται στο δυτικό και ανατολικό άκρο της Περιφέρειας στα σύνορα με τις γειτονικές Περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας και Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Ορεινές περιοχές εντοπίζονται ακόμα στην ενδοχώρα της Χαλκιδικής αλλά και στο εσωτερικό της Περιφέρειας και συγκεκριμένα στο κεντρικό βορειοανατολικό τμήμα της. Εξ' ορισμού, οι παράκτιες

² Η χερσόνησος του Άθως εξαιρείται από τον χαρακτηρισμό των τύπων περιοχών, καθώς αποτελεί αυτόνομη μοναστική πολιτεία .

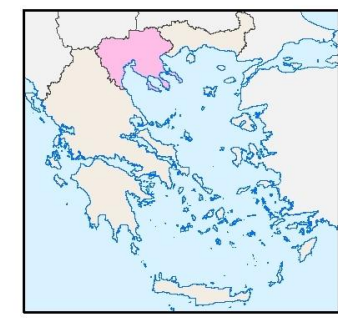
περιοχές εντοπίζονται στο νότιο τμήμα, κατά μήκος της ακτογραμμής σχηματίζοντας μια στενή συνεχή ζώνη διαφορετικού, ωστόσο, πλάτους όπως αυτό καθορίζεται από τα διοικητικά όρια.

Ο Χάρτης 4 παρουσιάζει τις ορεινές και παράκτιες περιοχές της ΠΚΜ όπως προκύπτουν λαμβάνοντας υπόψη τις θεωρήσεις προσδιορισμού τέτοιων περιοχών στην ευρωπαϊκή βιβλιογραφία. Οι ορεινές περιοχές εντοπίζονται κυρίως στο δυτικό εσωτερικό σύνορο της Περιφέρειας, το οποίο οριοθετείται από τις οροσειρές Βερμίου-Βόρα-Πάικου και Ολύμπου-Πιερίων, σχηματίζοντας μια συνεχή χωρικά ζώνη ικανού πλάσους. Ελάχιστες διάσπαρτες ορεινές περιοχές εντοπίζονται στο εσωτερικό της Περιφέρειας, κυρίως στο κεντρικό τμήμα προς ανατολάς, και στο βορειοανατολικό άκρο. Στις παράκτιες περιοχές συμπεριλαμβάνεται το σύνολο σχεδόν της παράκτιας ζώνης, με ελάχιστες εξαιρέσεις ορισμένων περιοχών που έχουν πολύ μικρό σε μήκος παράκτιο μέτωπο, και όλη η έκταση των χερσονήσων Κασσάνδρας και Σιθωνίας. Νησιώτικες περιοχές δεν υπάρχουν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ερευνητικό Πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ

Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας

Χάρτης 1

Αστικές και Αγροτικές Περιοχές βάσει των ορισμών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (ανάλυση σε επίπεδο Δημοτικής / Τοπικής Κοινότητας)

Υπόμνημα

Αστικές περιοχές

- Ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει > 2.000 κατ. (και < 10.000 κατ.)
- Ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει > 10.000 κατ.

Αγροτικές περιοχές

- Ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει < 2.000 κατ.

— — — — — Όρια Περιφερειακών Ενοτήτων (πρώην Νομών)

----- Όρια Καλλικρατικών Δήμων

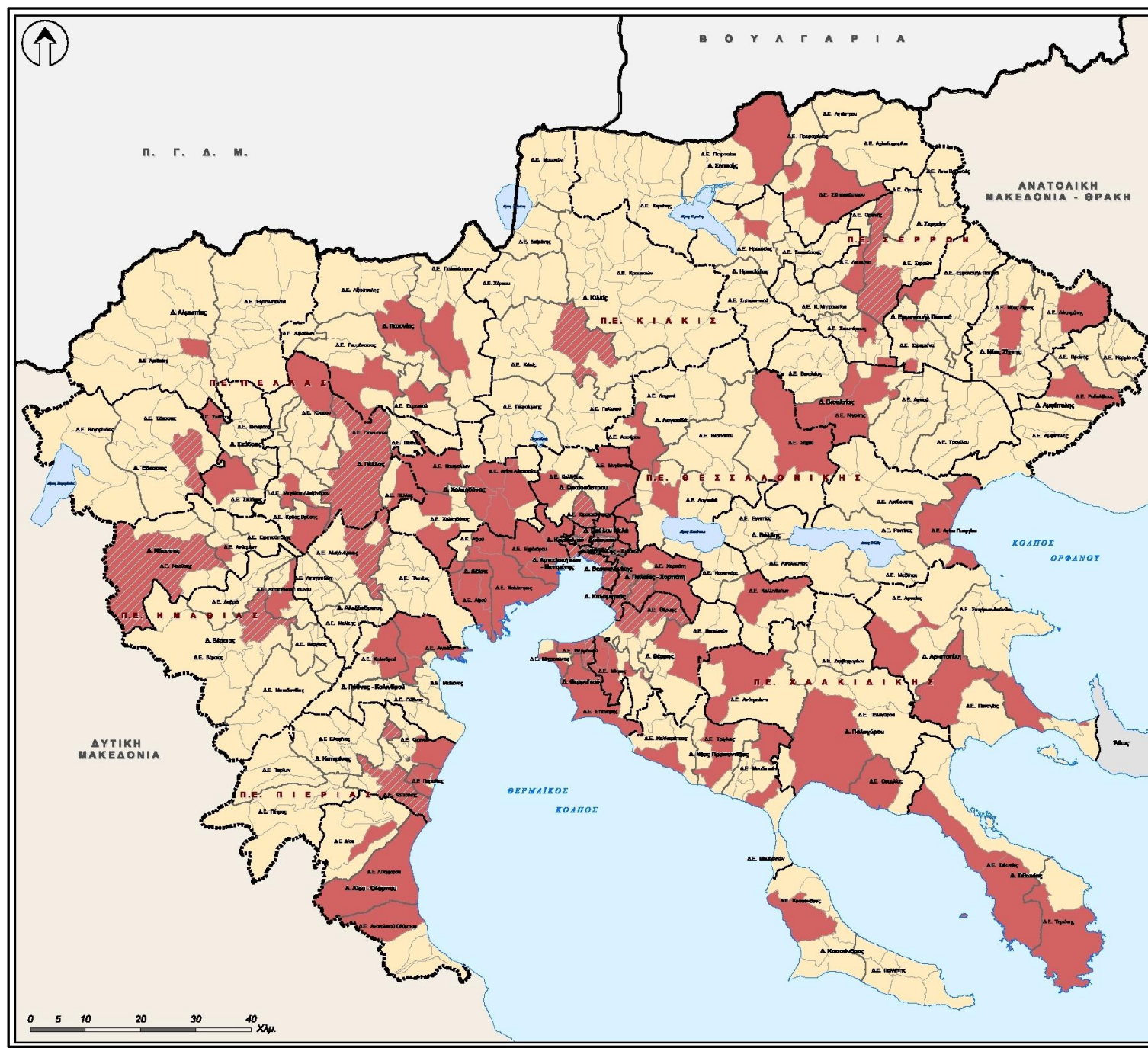
————— Όρια Δημοτικών Ενοτήτων (πρώην Καποδιστριακών Δήμων)

————— Όρια Δημοτικών / Τοπικών Κοινοτήτων (πρώην Δημοτικών / Κοινοτικών Διαμερισμάτων)

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οκτώβριος 2013

Πηγή:
ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2001.
Μόνιμος πληθυσμός

0 5 10 20 30 40
Χλμ.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Π. Γ. Δ. Μ.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ - ΘΡΑΚΗ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ισχύοντες από 1/1/2007 ως 31/12/2013
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΣΠΑ
2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ερευνητικό Πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ

Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας

Χάρτης 2

Αστικές και Αγροτικές Περιοχές βάσει του ορισμού της Eurostat και προσαρμογή στα ελληνικά δεδομένα

Υπόμνημα

- Αστικές περιοχές
- Αστική πυρήνας: Δ.Ε. με έναν τουλάχιστον οικισμό με > 10.000 κατ.
- Ευρύτερες Αστικές Ζώνες: Δ.Ε. από τις οποίες > από το 15% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού μεταβαίνει καθημερινά στον αστικό πυρήνα για εργασία
- Αγροτικές περιοχές
- Όρια Περιφερειακών Ενοτήτων (πρώην Νομών)
- Όρια Καλλικρατικών Δήμων
- Όρια Δημοτικών Ενοτήτων (πρώην Καποδιστριακών Δήμων)
- Όρια Δημοτικών / Τοπικών Κοινοτήτων (πρώην Δημοτικών / Κοινοτικών Διαμερισμάτων)

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οκτώβριος 2013

Πηγή:
ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2001: α) Μόνιμος πληθυσμός, β) Απασχολούμενοι κατά τόπο μόνιμης διαμονής και ένδειξη τόπου εργασίας, β) Απασχολούμενο εντός του Δήμου μόνιμης διαμονής κατά Δήμο εργασίας και απεργασίας στοιχεία από Γεμεντζή, 2011

0 5 10 20 30 40 Χμ.

Β Ο Υ Α Γ Α Ρ Ι Α

Π. Γ. Δ. Μ.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ - ΘΡΑΚΗ

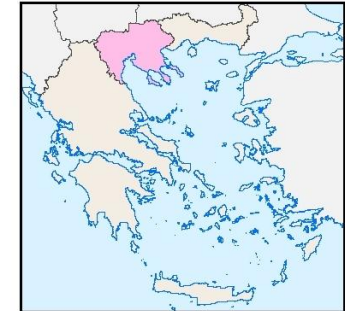

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ανάπτυξη στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ερευνητικό Πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ

Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας

Χάρτης 3

Ορεινές και παράκτιες περιοχές βάσει της ΕΛ.ΣΤΑΤ. και του σχεδίου ΕΠΧΣΑΑ για τον παράκτιο χώρο (ανάλυση σε επίπεδο Δημοτικής / Τοπικής Κοινότητας)

Υπόμνημα

- Ορεινές περιοχές (βάσει της ΕΛ.ΣΤΑΤ.)
- Παράκτιες περιοχές (με παράκτιο μέτωπο)
- Όρια Περιφερειακών Ενοτήτων (πρώην Νομών)
- Όρια Καλλικρατικών Δήμων
- Όρια Δημοτικών Ενοτήτων (πρώην Καποδιστριακών Δήμων)
- Όρια Δημοτικών / Τοπικών Κοινοτήτων (πρώην Δημοτικών / Κοινοτικών Διαμερισμάτων)

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οκτώβριος 2013

Πηγή:
ΕΛ.ΣΤΑΤ. και ίδια επεξεργασία

0 5 10 20 30 40
Χμ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
Ερευνητικό Πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ
 Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας

Χάρτης 4
 Ορεινές και παράκτιες περιοχές (ανάλυση σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας)

- Υπόμνημα**
- Ορεινές περιοχές (> 50% επιφάν. Δ.Ε. > 600 μ.)
 - Παράκτιες περιοχές (> 30% επιφάν. Δ.Ε. εντός 5 χλμ. από ακτογραμμή)
 - Όρια Περιφερειακών Ενότητων (πρώην Νομών)
 - Όρια Καλλικρατικών Δήμων
 - Όρια Δημοτικών Ενότητων (πρώην Καποδιστριακών Δήμων)
 - Όρια Δημοτικών / Τοπικών Κοινοτήτων (πρώην Δημοτικών / Κοινοτικών Διαμερισμάτων)

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3
 Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
 Οκτώβριος 2013

Πηγή:
 Ίδια επεξεργασία

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Antikainen, 2005 Antikainen, J. (2005). 'The Concept of Functional Urban Area, Findings of the ESPON Project 1.1.1', *Informationen zur Raumentwicklung*, Heft 7.05, pp. 447-452
- Bengs, C., and Zonneveld, W. (2002) 'The European Discourse on urban-rural relationships: a new policy and research agenda', *Built Environment*, Vol. 28, No. 4, pp. 278-289
- EEA (2011) Urban Morphological Zones 2006. <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/urban-morphological-zones-2006-umz2006-f3v0> (accessed on 16 September 2013)
- ESPON (2006) *ESPON Project 1.4.1: The Role of Small and Medium-Sized Towns (SMESTO)*, Final Report, ESPON: Luxembourg
- Eurostat regional yearbook (2013). http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Eurostat_regional_yearbook (accessed on 17 September 2013)
- Lavalle, C., Gomes, C.R., Baranzelli, C., and Batista e Silva, F. (2011). *Coastal Zones, Policy Alternatives impacts on European Coastal Zones*. European Commission JRC, Institute for Environment and Sustainability
- Ministry of the Environment, Physical Planning and Public Works (2006), *Report of Greece on Coastal Zone Management*, Athens (παλαιότερη ανάκτηση από ΥΠΕΧΩΔΕ – σήμερα δεν υφίσταται)
- NORDREGIO (2004). *Mountain Areas in Europe: Analysis of mountain areas in EU Member States, acceding and other European countries* (final report), European Commission Contract No 2002.CE.16.0.AT.136, Brussels: European Commission
- Αγροτική Τράπεζα (1981). 'Η κατευθυντήρια Οδηγία 75/268/ΕΟΚ και οι εφαρμογές της στις «ορεινές και μειονεκτικές» περιοχές', στη μηνιαία ενημερωτική –επικοινωνιακή έκδοση της ΑΤΕ, τ. 7
- Γεμενετζή, Γ. (2011) *Αστική Διάχυση και Οικιστικό Δίκτυο. Έννοιες και Εργαλεία Ανάλυσης με εφαρμογή στην περιοχή επιρροής της Θεσσαλονίκης*, Διδακτορική Διατριβή. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ
- ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2001) Έννοιες και Ορισμοί http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A1602/Other/A1602_SAM01_MT_DC_00_2001_00_2001_01_F_GR.pdf (ανάκτηση στις 5 Σεπτεμβρίου 2013)
- ΕΣΥΕ (1991). *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος – Στοιχεία απογραφών πληθυσμού*. Αθήνα: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία
- ΕΣΥΕ (1984). *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος – Στοιχεία απογραφών πληθυσμού*, τ. XVII. Αθήνα: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία
- Μιχαηλίδου, Ε. (2008). 'Ορεινές Περιοχές της Ελλάδας, Χαρακτηριστικά και Στρατηγικές Ανάπτυξης', Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε.) του ΕΜΠ, <http://www.ntua.gr/MIRC/keimena.htm> (ανάκτηση στις 2 Σεπτεμβρίου 2013)
- Μπεριάτος, Η. και Παπαγεωργίου, Μ. (2013). *Χωροταξικός Σχεδιασμός σε Ευαίσθητες και*

Κρίσιμες Περιοχές, (Πανεπιστημιακές Σημειώσεις Μαθήματος), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος

Μπεριάτος, Η. και Παπαγεωργίου, Μ. (2010). 'Η χωροταξία του παράκτιου και θαλάσσιου χώρου: Η περίπτωση της Ελλάδας στη Μεσόγειο', στο Μπεριάτος και Παπαγεωργίου (επιμ.) *Χωροταξία-Πολεοδομία-Περιβάλλον στον 21ο αιώνα: Ελλάδα-Μεσόγειος*, Βόλος: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 189-204

Οδηγία 85/148/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 29ης/1/1985 για την τροποποίηση της οδηγίας 81/645/ΕΟΚ περί του κοινοτικού καταλόγου των μειονεκτικών γεωργικών περιοχών κατά την έννοια της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ (Ελλάδα), Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Αριθ. L 56, σσ.1 -59

Παπαγεωργίου, Μ. (2012). 'Όρεινός Χώρος και Διοικητικές Μεταρρυθμίσεις: όταν ο Καλλικράτης είδε μια Ελλάδα χωρίς βουνά', *Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Βόλος 27-30 Σεπτεμβρίου 2012, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 190-196

Σχέδιο ΚΥΑ (2009), για την Έγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Παράκτιο Χώρο και τα Νησιά και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Αυτού, Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ